

Coimisiún na Scrúduithe Stáit
State Examinations Commission

Leaving Certificate Examination 2026

Latvian

Higher Level

Monday 15 June
Morning 9:30 – 12:30

100 marks

Do not hand this up.
This document will not be returned to the
State Examinations Commission.

LATVIEŠU VALODA

Maksimālais punktu skaits – 100

Uzmanīgi izlasiet tekstu un atbildiet uz visu 3 daļu jautājumiem! Atbildiet saviem vārdiem, argumentējot ar teksta faktiem! Visām atbildēm jābūt latviski!

Sarežģītais teksta uzdevums

1. Izdevniecība "Liels un mazs" Rīgas Grāmatu svētkos 2022. gada 5. novembrī rīkoja diskusiju par bērnu lasītprasmi un spēju saprast izlasītā teksta jēgu gan drukātos, gan digitālos medijos. Sarunu vadīja dzejniece Inese Zandere, piedalījās LU profesore Zanda Rubene, pedagogs Andris Kriekšis un žurnāliste Laura Dumbere.
2. **I. Zandere:** "mūsu sarunas tēma ir saistīta ar lasīšanu. Tā saucas "Sarežģītais teksta uzdevums", un ar to es domāju ne tikai matemātikas stundu, kur jāsaprot vārdos noformulēts uzdevums, bet arī tos uzdevumus, kurus mums visiem rada teksta izlasīšana un saprašana. Ļoti labi varu iejusties tāda bērna ādā, kurš sastopas ar tekstu, ko viņš nespēj saprast, lai gan varbūt ar lasītprasmi viņam tehniski viss ir kārtībā. Manā dzīvē šādi teksti ir grāmatvedības un citi valsts iestāžu atsūtītie dokumenti: lasu tos 3–4 reizes, saprotu katru vārdu, bet nesaprotu teksta jēgu. Spēja apjēgt tekstu var būt problēma jebkuram no mums jebkurā vecumā.
3. **Z. Rubene:** Es pētu digitālo bērniību un bērniību digitālajā laikmetā, kā dzīve virtuālajā pasaulē ietekmē spējas uztvert tekstu. Digitālā kultūra kopumā neuzskata lasīšanu, lasītpratību, drukāta un rakstīta teksta **izpratnes** veicināšanu par prioritāru. Digitālajā kultūrā mēs drīzāk dzīvojam bildēs nekā tekstos. Un šī kultūra ietekmē arī pieaugušos. Mums katastrofāli nav laika, bet teksta lasīšana ir lēnā laika daļa, un tāpēc liela daļa no jums, pieaugušie, lasa daīlliteratūru atvaļinājumos un brīvdienās, kad ir iespēja tikt klāt lēnajam laikam.
4. Līdz 3 vai 4 gadu vecumam vecākiem lielākoties ir skaidrs, ka jālasa priekšā. Ideālajā pasaulē vecāki lasa priekšā, un grāmatas bērnu kultūrā ir klātesošas. Jo bērns aug lielāks, jo vecāku ietekme viņa ikdienas kultūrā kļūst mazāka, vienaudžu, **līdzbiedru** ietekme – lielāka, lasīšanai paliek aizvien mazāk vietas.
5. Digitālā bērnu ikdienas kultūra pieaugušajiem ir nesaprotama un maz pieejama. Tā ir saprotama tiem, kas tās spēles ir radījuši, bet pārējiem ne. Es aizeju uz skolu pie vecākiem un saku: "Paceliet rokas, kuriem bērns spēlē spēles!" Visi paceļ rokas. Tad saku: "Labi, tad nosauciet man divas un izstāstiet, kas tajās notiek!" Vecāki nevar. Grāmatās par bērnu audzināšanu pirmais jautājums tiek minēts: vai jūsu bērni dzīvo vidē, kur ir grāmatas? Vai viņi redz kādu, kurš lasa? Vai viņi redz cilvēkus, kuri priecājas par grāmatu iegādi? Mēs varam vingrināt savus paradumus. Tehnoloģiju izmantošanas paradumi veidojas mājās, nevis skolā.
6. Mūsu bērni nelasa drukātu tekstu, un tas rada daudz problēmu, jo matemātiskā kompetence ir saistīta ar lasītpratību, finanšu **pratību** arī. Pētījumi par finanšu pratību saka – ja bērnam ir laba matemātiskā kompetence un tekstpratība, tad viņam ir laba finanšu pratība. Lai kurp mēs ietu, mēs nonākam pie lasīšanas.
7. **A. Kriekšis:** Vajadzētu nodalīt daīlliteratūras lasīšanu un lasīšanu, lai iegūtu informāciju. Skolā būs puīši, kuriem absolūti neinteresēs tas, ko es viņiem stāstīšu par dzeju un novelēm, bet tajā brīdī, kad viņiem vajadzēs atrisināt jautājumu par kosmosu vai mehāniku, viņi labprāt lasīs tekstu. Neviena cilvēks nav nomiris bez daīlliteratūras lasīšanas, bet, ja neiemācīšos izlasīt instrukciju, kā lietot antibiotikas, tad es diezgan ātri varētu aiziet. Skolā ir jāiemācās lasīt ģeogrāfijas,

vēstures kā zinātnes teksts – kā tas ir uzbūvēts. Augstskolā studentam jāiemācās lasīt **pētījumu**, zinātnisku publikāciju.

8. **L. Dumbere:** Mans darbs un profesija ir tiešā veidā saistīta ar valodu, vārdiem un tekstu. Tā es **pelnu savu maizi**. Daļai bērnu vairs nav tēlainās domāšanas, jo viņi nelasa tekstu, kas liek iztēloties. Kā mēs palīdzam labam daiļliteratūras tekstam konkurēt ar telefonu, datoru un digitālo pasauli. Grāmatai ir jākonkurē, un tā ir sīva, smaga cīņa.
9. Īstā bēda ir tā, ka šodien ir ļoti daudz ģimenēs grāmatas netiek lasītas, mājās nav tādas mēbeles kā grāmatplaukts. Tas, ka vecāki nelasa, nenozīmē, ka viņi nav inteligēti cilvēki, viņi vienkārši tās nelasa. Lasīšana priekšā beidzas apmēram 4–5 gadu vecumā, cerot, ka pēcāk bērns jau lasīs pats, bet nekas netiek piedāvāts. Tādēļ daudziem bērniem sākumskolas vecumā mācību grāmata ar fragmentiem ir viņu pirmā saskarsme ar literatūras lasīšanu.
10. Tāpēc svarīga ir tā literatūra, ko bērniem piedāvā skolas programma, mācību grāmatas. Vismaz trešdaļa izvēlēta satura ir ļoti slikta literatūra - netalantīga un primitīva, kura ir ievietota mācību grāmatā. Kāpēc? Kāpēc tik slikta literatūra? Vai mēs bērnus uzskatām par muļķiem? Daudzi bērni, lasot šos murgus, vispār nesaprot saturu un kāpēc viņiem tas bija jālasa. Viņi ļoti saprātīgi nolemj, ka lasīšana turpmāk viņus neinteresēs: automātiski lasīšana konkurenci ar datoru un telefonu nav izturējusi, tā ir zaudēta cīņa.
11. **Z. Rubene:** pieaugušais (vecāks vai skolotājs) pieņem, ka viņš zina labāk, ko vajag bērnam. Un tā ir milzīga problēma joprojām. Teiksiet – bet loģiski, tā tam arī jābūt. Bet redziet: "Lego" ražotāji sen zina, ka viņiem ir jāsaprot, kas interesē bērnu, kas veicinās bērna interesi par konkrēto produktu, ko viņi ražos. Vēl viens piemērs: Londonas dabas muzejā tiek izveidota izstāde bērniem. Izstādi izveido pieaugušie pētnieki – tā, kā, viņuprāt, vajadzētu, un bērniem būtu no tā visa kaut kas jāiemācās. Šīs pētnieces vienā sestdienā visiem piecgadniekiem, sešgadniekiem muzejā dod vienreiz lietojamus fotoaparātus un saka, lai fotografē visu, kas viņiem šķiet interesants. Pēc tam viņi izstādi mainīja pēc shēmas, ko izveidojusi bērni: bija secinājums, ka apmeklējums strauji aug, jo izstāde kļuvusi interesantāka. Kaut kas līdzīgs būtu jāizdara ar mācību grāmatām. Mācību grāmatās bērnu interesējošai pasaulei jābūt klātesošai.
12. **A. Kriekis:** Es varu paņemt to, kas ir mācību grāmatā, varu paņemt ko citu – jautājums ir par skolotāja profesionalitāti. Mums ar skolēniem ir noruna, ka viņiem mācību gada laikā jāizlasa trīs daiļliteratūras grāmatas, bet nevis visplānākā, vislielākajiem burtiem un vislielāko attēlu. Esmu atbilstoši klasei piedāvājis 30 daiļdarbus. Tas ir process, kurā jātiek pāri grūtībām. Ir tradīcija un darbība, kurai jāklūst par paradumu, bet lasīšanas process nav viegls. Jo īpaši tad, kad ir jāapstājas, jādomā, jākoncentrējas, zinot, ka apkārt ir miljons citu lietu, ko darīt. Ir jāpanāk, ka bērns tiek pāri grūtībām. Tieši tāpat, kā es eju trenēties: man jāaiziet uz desmit treniņiem vai divdesmit treniņiem un tad sporta zāle kļūs man par prieku.
13. **L. Dumbere:** Lasot grāmatu, cilvēks iemācās saprast valodu tā kārtīgi, tā ir pilnīgi cita valodas uztveršanas pieredze un bagātība. Un līdz ar to šis cilvēks attīsta arī prasmi saprast tos pašus matemātikas vai ģeogrāfijas, vai fizikas tekstus. Ja tu vispār nelasi tekstus, kas ir garāki par trim vārdiem teikumā, tad tu neuztver tekstu kā tādu, nevienu: Tāpēc lasīšana ir ārkārtīgi svarīga – tas ir darbināšanas instruments smadzenēm.

<https://satori.lv/article/sarezgigais-teksta-uzdevums-diskusija>, 28.12.2022.

Atbildiet uz visiem jautājumiem, izvairoties no burtiskas teksta frāžu vai teikumu pārrakstīšanas!

I daļa

(30 punkti)

Atbildiet uz jautājumiem!

1. Skaidrojiet tekstā lietotos vārdus un frāzes!

- a) izpratne
- b) līdzbiedrs
- c) pratība
- d) pētījums
- e) pelnīt maizi

(5 × 1 punkti)

2. Formulējiet diskusijas tēmu un uzrakstiet kur, kad un kāpēc tā tiek organizēta? (5)

3. Kas ir diskusijas dalībnieki un kuri fakti liecina, ka viņi ir valodas eksperti? (5)

4. Kas ir lasītprasme, kuros mācību priekšmetos, dzīves situācijās un jomās diskusijas dalībnieki akcentē tās nozīmi? (5)

5. Skaidrojiet jēdzienu “lēnais laiks” un tā nozīmi lasīšanā, valodas attīstīšanā, kopšanā un kas ir tā pretstats? (5)

6. Raksturojiet, kādu situāciju atklāj frāze, ka “Mājās nav tādas mēbeles kā grāmatu plaukts”, analizējot (cēloņus un sekas), kā digitālais laikmets ietekmē pieaugušo un bērnu lasītprasmi? (5)

II daļa

(30 punkti)

Izsakiet savu viedokli par šo apgalvojumu! (100 - 150 vārdu)

“Lasīšana konkurenci ar datoru un telefonu nav izturējusi, tā ir zaudēta cīņa.” Cik lielā mērā jūs piekrītat šim apgalvojumam? Kas ir zaudētās konkurences iemesli un kādu risinājumu piedāvā diskusijas autori, ko jūs ieteiktu?

III daļa

(40 punkti)

Uzrakstiet eseju par vienu no tēmām! (ne mazāk kā 300 vārdu)

1. “Mana lasīšanas pieredze.”

vai

2. „Turiet jūs, latvieši, savu valodu godā un jums labi klāsies virs zemes” (Juris Alunāns)